

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 15.

V Ljubljani, 1. avgusta 1889. l.

XXIX. leto.

L ali v.

Da Slovenci res počasi napredujemo, ni čuda, ker si stavimo sami premnogo zaprek na pot. Ta bi bil rad nekoliko bolj „po starem“, drugemu je isto, bodi si starina ali novina — revež ni ne tič, ne miš. Vse mu je prav. Tretji so zopet ljudje, ki bi radi, da se kar čez noč prelevimo ter ne vedé, da postanemo s tem posebna kasta, hočejo, naj bi izgovarjali „l“ vsi, povsodi in vselej. Naglost res ni pridna. Tudi v jeziku se ne dá, kar od danes do jutri doseči, da bi vsi izrekli infinitivom končnice in opisovalnim deležnikom „l“.

Mnogo je temu krivo, da se je doslej premalo pazilo na to. Vsako zrnce nam mora biti dobrodošlo, če se le dá uporabiti v to, da ž njim pomoremo naši mladini in s tem naši sveti stvari do željenega smotra. In baš zaglavljeni zadatek ni najdrobnejše zrnce, koje se mora osnažiti in zdrobiti v lepo belo moko. Da smo uprav v tem mnogo za drugimi národi, to razvidi morda vsak, kogar bode volja, da prečita te skromne vrstice. Žalostno, v istini žalostno, a resnično, povsema resnično polje razgrinja se pred našimi očmi povsema pusta, malo obdelana zemlja.

Mislimo si samo naobraženi svet, našo, slovensko inteligencijo. Kedo pod milim Bogom izgovarja v navadni konverzaciji glagole v omenjenih oblikah pravilno? Ne trdim, da ne morda v govorih, napitnicah i. t. d.; ali sicer v nikakem drugem slučaju. Imamo tudi takih mož, kateri so pravi narodnjaki in rodoljubi kakor v drugem tako tudi v tem smislu. Mnogo gg. tovarišev je z menoj istih misli, menim, da tudi istega čina. Dal Bog, da bi bila naša večina, ali bojim se Tudi vsa logika in vsa metodiška pravila kažejo, da mora biti tako, kakor jezik res učimo, ne pa po izgovoru. Ni prav tako, kakor je, pač pa je prav, kakeršen bi moral jezik biti. Ali da ne zajdem v to prežalostno stran národnega našega telesa, smelo zatrjujem, da imamo mož, pravih vrlih mož, kateri govoré našo mило materinščino v istini tako lepo, kakor je res sama lepa. Človek, kateri ima čut in srce za čistost jezika, misli si, čuvši take glasove, da mu doní na uhó drobljenje slavčka v tihi, skrivnostni majnikovi noči. Zdi se nam, da so taki glasovi slični žuborenju studenčka v mirnem, bujno zelenem gozdu. To je zares nekaj, kar zvedavost nehoté sili, da se nam pozornost obrne tja, od koder se po navadni zavijajoči govorici obolelo uhó ozdravlja z mило zvočnimi glasovi predivne naše slovenščine. Res, to je nekaj, kar bi nam moralo biti vsem brez izimka pravi pravcati uzor. Saj užé naš estetiški čut, srce samo nam kaže, da jezik, kakeršen govori naša inteligencija (tudi učitelji) ni takov, kakeršen bi moral biti, to je, ta jezik ni književni naš jezik. Kaj pa

je? To je kompôt od vseh mogočih dijalektov slovenskih; za podlogo ali bazis mu je pa vsakako dialekt rojstvenega kraja ali pa kraja, v kojem je bil kedo izrejen.

Tako malo nam je na umu čistota v izreki!

Užé uhó samo nam pravi, da končnice **ou, au, eu, iu** se nikako ne morejo ujemati z blagozvočjem našega jezika. To res nekako diši po rumunščini . . .

Da bi se hitreje bližali drugim Jugo-slovanom, ako bi izgovarjali **I**, kakor v raznih dijalektih, to je nekaj takega, kakor če kdo trdi, da bi bili Rusi, če bi izgovarjali pridevniški genit. 1. in 3. osebe gen. masc. et neutr. na **ago** mesto **ega**. Naši južni bratje Hrvati in Srbi res izrekajo opisovalni deležnik v moškem spolu jednine na **o**, koji dodajo deblu nedoločnikovemu; ali je to čisti **o**, nikdar niti malo sličen kakemu **u**. In ta **o** se izgubi precej v drugem spolu in številu povzevši svojo prvotno obliko. Držé se pa tega pravila pri vseh na **I** se zvršujočih samostalniki; v tem, ko se je pri nas kolikor toliko užé ukoreninilo, da rekamo raje **stol** no **stô** ali **stou**. Pri glagolu pa kakor navlašč ne gre in ne gre!

Ali pomisli, dragi čitatelj, pomisli, udari se po prsih ter pokliči na pomoč barem prav malo, malo čestico estetiškega čuta ter primerjaj hrvatsko-srbske končnice **ô, uo, ao, io** in one v naših dijalektih: **ou, au, eu, iu**. No, zdaj pa sodi sam!

Ako se ne bomo drugače približevali Hrvato-Srbom, no da puščamo svoj jezik neolikan, ta pot je silno čudna. —

Lepa, da rečem prelepa navada nekaterih učiteljev je, da izgovarjajo te glagolske oblike pravilno ne samo pri jezikovnem pouku, temveč vedno. Prekrasno bi bilo, da bi je izgovarjali tudi v socialnem življenji, ali to ni povsodi še mogoče; barem učitelji med sabo in v dotiki z inteligencijo naj bi govorili čisto. Tudi v tem slučaju se moramo učiti od sosedov svojih. Glejmo Nemce! Njihova inteligenca govori med seboj večinoma književno, ne samó s ptujci, temveč v javnosti sploh. Ako se snidejo naobraženi Lahi, govoré po možnosti tudi toskanščino. Hrvatska inteligenca (dakako da národna) govori književni dialekt z večine. Kako da ne bi mi, Slovenci, ki tolikokrat in tako radi bobnamo po svoji národni koži, zakaj ne bi tudi mi jeli uvajati mile književne govorice svoje v društva, da bi oživel pravi književni jezik in se opustila ostrižena in oškrnjana méšanica, kakeršno imamo zdaj.

Da učitelj mora v šoli govoriti pravilno, to zahtevajo užé didaktiška in metodiška pravila ter vzgojeslovje. Kako n. pr. naj bode učitelj uzor dovršenosti v jeziku, če sam ne govori boljše od drugih. Nasprotje dokazovati, ali sploh trditi, bil bi pravcati „unsens“. Od kod naj mladina sliši lepih oblik ter se jim privadi, če ne baš iz ust učitelja svojega?

Ako učitelj tedaj v šoli govori in izgovarja čisto, priučí se deca lepemu jeziku, da ne bode ta ali on pozneje debelo gledal, čuvši govorico našo. Paziti pa moramo, da se razširja tudi med drugo ljudstvo.

Za to sem pa preje omenil, da mora začeti naš naobraženi svet, potem se užé razširi to v nižje kroge; če se ne začnè zgoraj, tudi drugodi ne bode napredka.

Da se to zgodí, svétovali bi, naj se v raznih krajih snujejo z domoljubnimi močmi društva, kojim naloga bi bila, da se vsak ud zaveže govoriti čisto in pravilno. Kdor bi se pogrésil, plača v hranilnek novčič za „Národno Šolo“, „Društvo sv. Cirila in Metoda“ ali „Národni dom“.

Glavni pogoji takovih društev bi bil, da udje izgovarjajo liki mora učitelj v šoli brez izjeme „l“ v deležnikih in drugodi, končnice „ti“ pri glagolih čisto; kajti kadar bode jezik tak tudi v izreki, kakor bi moral biti, pridružimo se lehkó južnim bratom.

Kakor so se včasih odpravljale nemške usiljenke iz slovenske govorice, potom raznih društev, istim načinom dale bi se zmanjševati omenjene napake v govoru našem.

Nadejam se, da so mojih misli skoro vsi gg. tovariši; vsaj nam mora biti čistota jezika v šoli užé radi rodoljubja pri srci, kam li, če to zahtevajo tudi vzgojeslovna pravila. Kakor se nam ne dopada in ne more dopadati naloga, ki je morda stvarno prav dobra, če je pa nesnažna, tako in še bolj mora se našemu estetiškemu ukusu gabit spakedrana govornica, katerega koli dijalekta. Lehko nam nasprotniki očitajo, (da-si po krivem) da naš jezik ni národni jezik, ko smo tako otročje boječí, da se ga bojimo svetu pokazati v popolni njegovi krasoti.

Res je, kakor se je užé pisalo, da je edina in edino prava pot, ki se strinja z učnim smotrom in s svrho národno, da začénjamo izgovarjati „l“ povsodi in vselej tako, kakor pišemo. Ne, da bi se strašili truda. Naš národ in nasledniki naši nam bodo za to gotovo od srca zahvalni. V to svrho pomozí Bog in naša jeklena volja! —

Ivo od Nanosa.

Domača vzgoja.

Píše **Jakob Dimnik.**

(Dalje.)

Kakor se vsako zló lažje zabrani, kakor ozdravi, isto tako je tudi z lažjo. Mi varujemo svoje otroke pred lažjo najprej s tem, če jim sami najlepši vzgled v besedah in dejanju dajemo ter resnico prav visoko cenimo. Kakor je slab vzgled glavni vir vseh laží, prav tako je tudi dober vzgled resničnosti glavno sredstvo zabranjevaní laží. Tudi pri najmanjšem otroku moramo spoštovanje pred resnico kazati. Tudi v malem otroku moramo le resnične podobe in resnične predstave vzbujati. Morebiti utegne kdo misliti, da preveč zahtevamo. Ne, gotovo ne preveč! Ali je znabiti lepo in prav, če malemu otroku ponudimo košček krede in mu pravimo: „Na, tù imaš košček sladkorja!“ Otrok déne sevéda kredo v usta in mi se mu radi tega prav zaničljivo smejamo; ali je to lepo in prav? Gotovo ne. Bolj pametno je, če mu damo košček krede in košček sladkorja v roke, da se uči ločiti kredo od sladkorja. Zloraba otročjega zaupanja do nas je v istini prav surova zabava. Pa še celó prav pametni stariši mnogokrat z nedolžnim otrokom take norčije uganjajo; pripetí se pa, če je bil otrok samo jedenkrat tako ogoljufan, da jedini tak slučaj vcepi strup v dušo njegovo, n. pr.: Mati obrne se proti svoji hčerki, pokrije obraz z rokama, in navidezno prav britko joče; ko jo hoče nedolžna hčerka potolažiti, razkrije mahoma obraz in prične na ves glas svojo nedolžno hčerko zasmehovati. Otrok se pa na to ni smejal, marveč britko zajokal, zato ker on se ne hoče norčevati z občutki; posledica temu je bila, da je od istega dne naprej izgubila mati vse zaupanje pri svoji mali hčerki.

Ko pride čas, da otrok užé začénja govoriti, se prav mnogokrat veselimo na njegovih naivnih zmotah. To naj užé bode, vender pa mu ne smemo poguma k temu dajati; tudi ni treba misliti, da otrokova naivnost kaj trpí, če mu njegove napačne nazore popravimo; napačni otrokovi nazori so pa le tedaj naivni, če so popolnoma nedolžni t. j., če se iz otroka nehoté izcimijo; če se pa napačni nazori ne pokažejo nehoté, ampak so umetni, takrat so pa užé laž. Če otroku kaj ukažemo, moramo strogo na to gledati, da delo natančno zvrší; da pa otrok to lahko storí, ne smemo „tja v en dan“ ukazovati ali prepovedovati, ampak le vedno, kolikor mogoče, malo in, kolikor mogoče, lahko. „Vsako besedo moramo dajati na tehtnico“. Kdor tega ne razumi, ne vé, kako je treba z otroci ravnati, tak človek tudi nima pravice, da bi otroke zavoljo